

O'qituvchi: K. Polvonov

FAN: Jahon tarixi

SINF: 8-sinf

MAVZU: Fransiya Birinchi imperiya va uning halokati

TEXNOLOGIK XARITA

MAVZU	8-sinf Fransiya Birinchi imperiya va uning halokati
Maqsad, vazifalar	Maqsad: O'quvchilarga Fransiya Birinchi imperiya va uning halokati to'g'risida bilimlar berish Vazifalar: - o'quvchilarda mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otish, ularda mavzu asosida bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va kengaytirish. - mavzuga oid tarqatilgan materiallarni o'quvchilar tomonidan yakka va guruh holatida o'zlashtirib olishlari hamda suhbat munozara orqali tarqatma materiallardagi matnlar qay darajada o'zlashtirilganligini nazorat qilish, ularni bilimni baholash.
O'quv jarayonining mazmuni	Fransiya Birinchi imperiya va uning halokati to'g'risida bilimlar berish
O'quv jarayonini amalga oshirish texnologiyasi	Uslub: Og'zaki bayon qilish, “Aytchi menga” o'yini, “Tushunchalar mazmuni metodi. Shakl: suhbat-munozara, amaliy mashg'ulot, kichik guruhlar va jamoada ishlash. Vosita: Tarqatma materiallar: matnlar, portretlar. Usul: Tayyor yozma materiallar va chizmalar asosida. Nazorat: Og'zaki nazorat, savol-javoblar, kuzatish, o'z-o'zini nazorat qilish. Baholash: Rag'batlantirish, 5 balli tizim asosida baholash.
Kutiladigan natijalar	O'qituvchi: mavzuni qisqa vaqt ichida o'quvchilar tomonidan o'zlashtirishiga erishadi, o'quvchilar faolligini oshiradi. O'quvchilarda darsga nisbatan qiziqish uyg'otadi. Bir mashg'ulot jarayonida o'quvchilarni baholaydi. O'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishadi. O'quvchilar tomonidan yozma axborotni mustaqil o'rganish, uni xotirada saqlash, boshqalarga yetkazish, savol berishga javob berishga o'rgatadi. O'quvchi: Yangi bilimlarni egallaydi. Yakka holda va guruh bo'lib ishlashni o'rganadi. Nutqi rivojlanadi va eslab qolish qobiliyati kuchayadi, o'z-o'zini nazorat qilishni o'rganadi, qisqa vaqt ichida ko'p ma'lumotga ega bo'ladi va baholay oladi.
Kelgusidagi rejalar (tahlil, o'zgarishlar)	O'qituvchi: Yangi pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirish va darsda tatbiq etish, takomillashtirish. O'z ustida ishlash, mavzuni hayotiy voqealar bilan bog'lash. Pedagogik mahoratni oshirish. O'quvchi: matn bilan mustaqil ishlashni o'rganadi. O'z fikrini ravon bayon qila oladi. Shu mavzu asosida qo'shimcha materiallar topadi, ularni o'rganadi. O'z fikri va guruh fikrini tahlil qilib bir yechimga kelish

	malakasini hosil qiladi.
--	--------------------------

DARSNING BLOK CHIZMASI

	Dars bosqichlari	Vahti
	Tashkiliy qism	3 minut
	O‘tilgan mavzuni takrorlash	12 minut
	Yangi mavzuni guruhlar bilan ishlash	15 minut
	Yangi mavzuni mustahkamlash	10 minut
	Baholash	3 minut
	Uyga vazifa	2 minut

Darsning borishi

I. Tashkiliy qism:

O‘quvchilar bilan salomlashish, sinf tozaligiga e‘tibor qaratish, o‘quvchilarni darsga tayyorlash, davomatni aniqlash, uyga berilgan vazifalarni tekshirish, O‘zbekistonda va dunyoda sodir bo‘layotgan yangiliklar bilan (topshiriq berilgan o‘quvchilar orqali) tanishtirish.

Darsning jihozlanishi va darsga hozirlik ko‘rish

- 1.Darslik, mavzuga oid rasmlar
- 2.Dunyo va O‘zbekiston xaritasi
- 3.Tarqatma materiallar: (topshiriqlar yozilgan kartochkalar)
4. Sinf xonasini guruhlariga tayyorlash (sinf o‘quvchilarining soniga qarab 4, 5 guruhga bo‘lib, stollarni qo‘yib chiqish)

Dars turi: Aralash

Dars jarayonida qo‘llaniluvchi metodlar: **“Aytchi menga” o‘yini, “Tushunchalar mazmuni metodi.**

Sinfni guruhlar bilan ishlashga tayyorlash

O‘quvchilarni guruhlarda ishlashga tayyorlash uchun dars boshlanishidan avval ularga **“Aytchi menga” o‘yini, “Tushunchalar mazmuni metodi** haqida tushunchalar beriladi.

.

II. O‘rganilgan mavzuni so‘rab baholash

O‘quvchilar quyidagi **“Aytchi menga” o‘yini** orqali baholanadi:

1. Barcha ishtirokchilarga tarqatuv varag‘i beriladi va bu varaqda aks ettirilgan savollardan biri o‘ng tomondagi qo‘shni ishtirokchiga beriladi. U bir daqiqa davomida berilgan savolga javob beradi. Keyin javob bergan ishtirokchi varaqdagi savollardan birini tanlab, o‘zining o‘ng tomondagi qo‘shnisiga beradi. Bu jarayon shu tariqa guruhning barcha ishtirokchilari savollarga javob berib bo‘lmaganlarigacha davom etadi.
2. Ishtirokchilar savol tanlab, guruhning istalgan o‘quvchisiga (navbatma-navbat) savol beradilar. Javob to‘liq bo‘lishi lozim. Javob berishga 1 daqiqa ajratiladi.

3. Ishtirokchilar o'zlari javob berishni xohlaydigan savolni tanlaydilar. So'ng bir daqiqa davomida tanlangan savolga navbatma-navbat javob beradilar.

O'quvchilarda tanlash imkoniyati mavjud bo'lishi uchun savollar soni kamida 12ta bo'lishi kerak.

O'rta hisobda 12-14 daqiqa sarflanadigan mashqni bajarib bo'lganingizdan keyin muhokama o'tkaziladi:

- o Mashqni bajarish vaqtida nimalarni his qildingiz?
- o Qanday yangilikni bilib oldingiz?
- o Nimalarga o'rgandingiz?
- o Sizni mashqni bajarish vaqtida nima hayratlantirdi (har bir bosqichda)?
- o Va hokazo, o'qituvchining ixtiyoriga ko'ra.

Mashqning ikkinchi bosqichi o'quvchilarga o'z bilimlarini to'ldirish, o'rganilgan materialni aniqlashtirishga imkon yaratadi. Uning uchinchi bosqichi o'quvchilarga o'rganilayotgan material bo'yicha o'z bilimlarini namoyish etish va baholashga yordam beradi.

III. Yangi dars mazmuni (8-sinf Fransiyada Birinchi imperiya va uning halokati):

O'qituvchi yangi mavzuni tushuntiradi

Ma'ruza quyidagi tartibda tushuntiriladi:

- ❖ Fransiyada Birinchi imperiya.
- ❖ Burbonlar sulolasi hokimiyatining tiklanishi.
- ❖ Vena Kongressi.
- ❖ «Muqaddas Ittifoq».

IV. Yangi mavzuni mustahkamlash uchun

1) Savollar (Tezlik bilan o'quvchilar javob beradilar)

1. Fransiyada Birinchi imperiya qay tariqa vujudga keldi?
2. «Birinchi imperiya halokati sabablari» matn tezisini tayyorlang.
3. Fransiyada Burbonlar hokimiyati qay tariqa tiklandi?
4. «Vaterloo jangi» haqida nimalarni bilib oldingiz?
5. Vena Kongressi qanday masalalami hal etdi?
6. «Muqaddas Ittifoq» qanday maqsadni ko'zlab tuzildi?

2) “Tushunchalar mazmuni” metodidan foydalanish

T/r	Tushunchalar	Mazmuni
1	Kontributsiya	(lotincha) - urushda yetkazilgan zarar o'rnini qoplash uchun ma'g'lub davlat tomonidan to'lanadigan to'lov
2	«Muqaddas Ittifoq».	Yevropada kelgusida ro'y berishi mumkin bo'lgan inqiloblarga qarshi birgalikda kurash maqsadida uch davlat - Rossiya, Avstriya va Prussiya monarxlari ittifoq tuzdilar. U tarixga «Muqaddas Ittifoq» nomi bilan kirdi.
3		
4		
5		

V. Dars yakunlanadi va baholanadi

O'quvchilar tomonidan bajarilgan topshiriqlarni o'qituvchi baholash uchun o'quvchilarning uyga berilgan vazifalarni to'g'ri bajarganligi, darsdagi faol ishtiroki e'tiborga olinib baholanadi.

VI. Uyga vazifa

Yangi mavzuni darslik bo'yicha o'qib, mavzu oxiridagi savollarga javob tayyorlash.

25- §. Fransiya Birinchi imperiya va uning halokati

Fransiya Birinchi imperiya. 1799- yilgi davlat to'ntarishidan so'ng Fransiyaning Birinchi konsuliga aylangan Napoleon Bonapart endi yakka hokimlikka intila boshladi. 1802- yilda u o'zining umrbod konsul deb e'lon qilinishiga erishdi. 1804- yilda esa u Senatdan o'zini «Fransuzlar imperatori Napoleon I» deb e'lon qilinishini talab etdi va unga erishdi. Shu tariqa, Fransiya monarxiya qayta tiklandi. Biroq bu monarxiya dvoryanlarga emas, yirik burjuaziyaga, qo'shin va davlat amaldorlariga tayanuvchi harbiy monarxiya edi.

Istilochilik urushlari. N. Bonapart katta istilochilik umshlari o'z bori. Chunonchi, 1805- yilda Avstriya poytaxti Vena ishg'ol etildi. 1806- yilda Prussiya poytaxti Berlin egalladi. O'z g'alabalaridan ruhlangan Napoleon endi Buyuk Britaniya nisbatan qit'a qamali e'lon qilganligi haqidagi dekretni imzoladi. Unga ko'ra, Napoleonga qaram barcha davlatlarning Buyuk Britaniya bilan savdo-sotiq qilishi taqiqlandi. Napoleonning maqsadi shu yo'l bilan Buyuk Britaniyani bo'g'ib tashlash edi. Qit'a qamali Fransiya Yevropa va jahon hukmronligi uchun o'z tinkasini quritadigan urushga duchor etdi. Rossiya Fransiyaning Yevropadagi barcha g'alabalarini tan olishga va 1807- yilda Napoleon bilan tinchlik hamda ittifoq to'g'risida shartnoma imzolashga majbur bo'ldi. Bu shartnoma tarixga «Tilzit shartnomasi» nomi bilan kirdi. Shartnomaga ko'ra, Rossiya Buyuk Britaniya bilan aloqani uzish va qit'a qamaliga qo'shilish majburiyatini oldi.

Imperiya va inglizlar. Deyarli butun Yevropani bo'ysundirgan Napoleon Buyuk Britaniya va Rossiyani bo'ysundira olmadi. Buyuk Britaniya harbiy flotining g'oyatda qudratligi Napoleonga qit'a qamali siyosatidan ko'zlangan maqsadiga erishish imkonini beimadi. Rossiya o'z mustaqilligini saqlab qoldi. Qit'a qamali siyosatiga qo'shilgan bo'lsada, amalda shartnomani bajarmadi. AQSH kemalarida o'z tovarlarini Buyuk Britaniya yuborishni davom ettirdi. Fransiya aholisi ham uzluksiz urushlardan charchadi. Ming-minglab navqiron yigitlarning halok bo'lishi, soliqlarning ortishi, qit'a qamalidan ko'rilayotgan iqtisodiy zarar Napoleon siyosatidan norozilikni kuchaytirib bordi. Ayni paytda bosib olingan mamlakatlarda bosqinchilarga qarshi milliy ozodlik kurashi kuchaydi. Napoleonga bunday norozilikni bostirish uchun katta bir g'olibona urush kerak edi. Shuning uchun ham u Rossiyaga qarshi urush qilishni va unda g'alaba qozonishni rejalashtirdi. Busiz butun Yevropani itoat ettirishdan iborat bo'lgan maqsadi ham amalga oshmas edi.

Rossiya-Fransiya o'rtasidagi 1812- yil urushi. 1812- yilning 24- iyunida Napoleon armiyasi Rossiyaga hujum boshladi. Bu urush Rossiya uchun milliy mustaqillik urushi edi. Ikki davlat qo'shini o'rtasidagi hal qiluvchi jang 1812- yilning 7- sentabrida Moskva yaqinidagi Borodino qishlog'ida bo'lib o'tdi. Har ikki tomon ham ko'plab qurbonlar berdi. Rossiya-Fransiya urushida Fransiya mag'lubiyatga uchradi. Rus qo'shinining matonati, qahraton sovuq va ochlik bosqinchi qo'shinining halokatini muqarrar qilib qo'ydi. Oqibatda Napoleonning «Buyuk qo'shin»i bu buyuk talofatdan so'ng o'zini qayta tiklab ololmadi. Endi Napoleon imperiyasining halokati muqarrar bo'lib qoldi.

Imperiyaning qulashi. Rossiya, Buyuk Britaniya, Prussiya, Avstriya va boshqa davlatlardan iborat Yevropaning ittifoqchi davlatlari hamda Fransiya o'rtasidagi hal qiluvchi jang 1813- yil

oktabrda Leypsig ostonasidabo‘lib o‘tdi vabu jang tarixga «Xalqlar janggi» nomi bilan kirdi. Leypsig jangida Napoleonning qo‘shini tor-mor etildi. 1814- yilda ittifoqchi davlatlar armiyasi Parij shahriga kirib keldi. Napoleon taxtdan voz kechishga majbur bo‘ldi. Ittifoqchilar uni Elba oroliga surgun qildilar. Shu tariqa imperiya quladi.

Burbonlar sulolasi hokimiyatining tiklanishi. Ittifoqchi davlatlar Fransiyada Burbonlar sulolasi hokimiyatini tiklashga qaror qildilar. Inqilob yillari qatl etilgan qirol Lyudovik XVI ning ukasi Lyudovik XVIII Senatning qarori bilan taxtga o‘tqazildi. Lekin endi bu monarxiya avvalgidek mutlaq monarxiya emas edi. U monarxiyani tiklashning iloji ham yo‘q edi. Chunki jamiyat hayotida kapitalistik munosabatlar har tomonlama chuqur ildiz otib ulgurgan edi. Shuning uchun ham qirol konstitutsiya e‘lon qilishga majbur bo‘ldi. Ittifoqchilar Fransiya bilan sulh shartnomasini imzoladilar. Unga ko‘ra, Fransiya Napoleon davrida bosib olgan barcha hududlardan mahrum etildi. Ayni paytda mamlakatda ichki vaziyat ham murakkablashib bordi. Bunga eski feodal tartiblar tarafdorlarining mutlaq monarxiyani tiklashni, shuningdek, qo‘llaridan ketgan mol-mulkларini qaytarib berishni talab qilishlari sabab bo‘ldi. Bu, o‘z navbatida, burjuaziya va dehqonlarni tashvishga solib qo‘ydi. Bundan tashqari, Napoleon davrida xizmat qilgan zobitlarning va davlat xizmatchisining ishdan bo‘shafflishi qo‘shinda va butun mamlakatda norozilik keltirib chiqardi. Vaziyatdan surgundagi Napoleon foydalanib qohshga qaror qildi. Eski gvardiya va o‘zi tug‘ilib o‘sgan korsikaliklardan tuzilgan harbiy qismhamonuning tarafidaedi. Napoleon 1815- yilning mart oyida Elbadan Fransiyaning janubiga yetib keldi. Qirol Lyudovik XVIII ning Napoleonga qarshi yuborgan 30 ming kishilik qo‘shini ham Napoleon tomoniga o‘tib ketdi. Napoleon 20- mart kuni Parij shahrini egallab, yana imperatorlik taxtiga o‘tirdi. Biroq ubu safar hokimiyatni atigi 100 kun egallab turdi, xolos. Napoleonga qarshi ittifoqchi davlatlar (Buyuk Britaniya, Prussiya va boshqalar) juda katta armiyaqo‘ya oldi. Ikki o‘rtada 1815- yilning 18-iyunida bo‘lib o‘tgan hal qiluvchi jang (hozirgi Belgiya davlati hududidagi) Vaterloo qishlog‘idabo‘lib o‘tdi. Shu tufayhbu jang tarixga «Vaterloo jangi» nomi bilan kirgan. Jangda Napoleon qo‘shini butunlay tor-mor etildi. Asir olingan Napoleon endi uzoq Muqaddas Yelena orohga surgun qilindi va u shu yerda 1821 - yilda vafot etdi. Fransiyada Burbonlar hokimiyati yana qayta tiklandi.

Vena Kongressi. G‘olib davlatlar Kongress chaqirdilar. Bu Kongress 1814- yilda Avstriyaning poytaxti Vena shahrida bo‘lib o‘tdi. Kongressning asosiy maqsadi - Yevropani g‘oliblar manfaati yo‘lida qayta taqsimlash edi. 1815- yilda Yevropaning 8 davlati: Buyuk Britaniya, Avstriya, Prussiya, Rossiya, Ispaniya, Shvetsiya, Portugahya va Fransiya Kongressning yakunlovchi hujjatini imzoladilar. Buyuk Britaniyaning asosiy maqsadi, Fransiyaning zaiflashuviga erishish, o‘zining dengizdagi va mustamlakalar bosib olishdagi ustunligini saqlab qolish edi. U bunga erishdi. Ayni paytda Malta, Seylon orollariga, Afrikaning janubidagi Kara ycriga ega bo‘lib oldi. Rossiya Polshaning katta qismiga ega bo‘ldi. 300 dan ortiq mayda davlatlarga bolinib ketgan Germaniya o‘mida 39 ta davlatdan iborat Germaniya ittifoqi tuzildi. Bu ittifoqda Avstiiyaning yetakchi roli e‘tirof etildi. Reyn viloyati, Vestfaliya Pmssiyaga qo‘shib berildi. Polshaning g‘arbiy yerlari ham Pmssiya mulki deb tan olindi. Avstriya Shimoliy Italiyada mustahkamlanib oldi. Belgiya Gollandiyaga qo‘shib berildi. Shveytsariyaning mustaqilhgi tiklandi va u abadiy betaraf davlat maqomiga ega bo‘ldi. Fransiya hududi o‘zining avvalgi chegarasigacha qisqartirildi. Unga 700 mln frank oltin hisobida *kontributsiya* to‘lash majburiyati yuklandi. Fransiya bu konhibutsiyani to‘lagunga qadar uning shimohy qismi ittifoqchi lar qo‘shini tomonidan ishg‘ol qilinadigan bo‘ldi. Fransiya ikkinchi darajali davlat maqomiga tushib qoldi. Shu taitqa Vena Kongressi Yevropa siyosiy xaritasini kuch bilan o‘zgartirib tashladi. Ayni paytda, Vena Kongessi qora tanh qullar savdosini taqiqlovchi dcklaratsiya ham qabul qildi.

«Muqaddas Ittifoq». Yevropada kelgusida ro‘y berishi mumkin bo‘lgan inqiloblarga qarshi birgalikda kurash maqsadida uch davlat - Rossiya, Avstriya va Prussiya monarxlari ittifoq tuzdilar. U tarixga «Muqaddas Ittifoq» nomi bilan kirdi.